

Ростислав ПИНДА

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСИЛЕННЯ РОЗВИТКУ
БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Обґрунтовано, що управління будівельної сфери в кризовий період потребує системних змін. Запровадження будівельних кластерів на регіональному рівні створює значні можливості для підвищення конкурентоспроможності місцевого бізнесу, більш ефективного використання місцевих ресурсів, підвищення ефективності економічної політики регіональної влади.

Grounded, that the management of a build sphere in a crisis period requires system changes. Introduction of build clusters at regional level creates considerable possibilities for the increase of competitiveness of local business, more effective use of local resources, increase of efficiency of economic policy of regional power.

Подолання фінансово-економічної кризи у будівельній сфері України та забезпечення перспективного розвитку можливе за умови впровадження та активного державного регулювання нових форм взаємовідносин підприємств, організацій різних видів економічної діяльності, влади, громадськості, науково-освітніх установ.

Проблемами зародження і розвитку організаційного забезпечення будівництва займалися зарубіжні та українські вчені й практики, серед яких: Л. Н. Асаул, М. П. Войнаренко, А. В. Воронін, А. Ф. Гойко, Б. М. Данилишин, М. І. Долішній, О. І. Ковтун, М. В. Малий, Є. С. Мойсеєнко, А. М. Тугай, С. Г. Федоренко, Т. А. Шиндіна. Проте поглиблених досліджень потребує питання організаційного забезпечення розвитку будівельної сфери на регіональному рівні.

Під впливом процесів глобалізації, одночасно з використанням досягнень світової будівельної практики, у світовій економіці відбуваються зміни в об'єктах господарського управління та його структурі. У розвиненому суспільстві основними об'єктами господарського управління є підприємницькі мережі, які передбачають планомірно організовану, на основі довготривалих контрактів, мережу підприємств і організацій, які беруть участь у проектуванні, виробництві та реалізації продукції будівництва. Однією з таких нових форм мережевих організацій, досвід яких вважаємо за доцільне поширювати і в Україні, є кластер.

Кластерний підхід полягає в створенні інтегрованої схеми, що складається з підприємств, які виконують різні функції об'єднаних одним технологічним процесом, результатом якого є кінцевий продукт, створений зусиллями всіх учасників об'єднання. Проблеми оптимізації розміщення галузей та регіональної спеціалізації стають актуальними в періоди великих економічних перетворень, тому що кластер є агломерацією провідних підприємств, постачальників комплектуючих, послуг і матеріалів, а також пов'язаних з певною галуззю структур, що забезпечують ресурсами, необхідними для розвитку.

Засновником теорії кластерів вважаємо М. Портера, який є одним із найбільш відомих авторів концепції стратегії конкурентоспроможності. За його словами: «Кластери краще, ніж галузі, використовують важливі зв'язки, взаємодоповнюваність галузей, поширення технологій, досвіду, інформації... Бачення ситуації через галузь чи вузький сектор має тенденцію деформувати конкуренцію, в той час як підхід з позиції кластера фокусує на посиленні конкуренції» [1, с. 265–266].

Як зазначає група авторів під керівництвом Б. М. Данилишина: «Кластер – це група близьких, географічно взаємозалежних компаній та організацій, які співпрацюють, спільно діють у визначеному виді бізнесу, які характеризуються спільністю напрямів діяльності та доповнюють одне одного» [2, с. 278]. Ця група утворює основу для залучення інвестицій, навчання широкого кола підприємців, розвитку малого та середнього підприємництва, підвищення гнучкості та мобільності компаній, створення широкого спектра мережевих структур. Кластери дають змогу оптимізувати контакти між підприємницькими структурами, налагодити ефективну їхню співпрацю. Одночасно кластер формує умови, в межах яких «...ведеться діалог між діловими, урядовими і науковими колами про шляхи

розвитку конкурентних переваг у рамках регіону, країни...» [2, с. 279]. Слушним є твердження О. І. Ковтун, що кластери є «...добровільним об'єднанням на кооперативних засадах юридично-автономних підприємницьких структур» [3, с. 212]. Однак, як зазначає М. П. Войнаренко, необхідними умовами для створення і функціонування кластерів є: ініціатива, інновація, інтеграція, інформація, інтерес [4, с. 31]. Таким чином, кластер є новою формою мережевих організацій, які поодиноці діють на території України, але з успіхом можуть використовуватися у будівельній сфері України, оскільки такі структури дають змогу швидко та інноваційно адаптувати внутрішні організаційні структури та взаємозв'язки до мінливих умов зовнішнього середовища.

Наведені визначення кластера дають змогу проаналізувати різні підходи до поняття «будівельний кластер». Так, Є. С. Мойсеєнко зазначає, що кластер у будівельному комплексі – це «група географічно взаємопов'язаних розміщених взаємодіючих будівельних підприємств та зв'язаних з ними комерційних організацій, що діють в будівельному комплексі та випускають конкурентоспроможну продукцію» [5, с. 20].

А. В. Воронін визначає будівельний кластер на рівні регіону як «зосередження в географічному районі групи суб'єктів, що взаємодіють з приводу реалізації інвестиційних проектів виробництва будівельної продукції, взаємозалежних у задоволенні індивідуальних інтересів, які дають змогу отримати для цих суб'єктів сумарний синергетичний ефект, що сприяє підвищенню якості життя населення і, загалом, росту конкурентоспроможності регіону» [6, с. 17]. Однак Т. А. Шиндіна висвітлює будівельний кластер як «тимчасову структуру функціональних учасників будівельного бізнесу, в рамках якої діють життєздатні сконцентровані навколо виробничо-територіального «ядра» утворення, що володіють здатністю в рамках єдиного простору отримувати ефект від масштабу спільної економічної діяльності відповідно до загальної ідеї і проектних цілей» [7, с. 21].

Отже, будівельний кластер розумітимемо як постійне, територіальне, добровільне об'єднання взаємодіючих підприємств, які виконують загальне будівництво споруд та будинків; ремонтні та реставраційні роботи; будівництво водопостачання внутрішніх і зовнішніх мереж; будівництво та реконструкцію доріг, вулиць; надають послуги оренди будівельної техніки; прокладення інженерних мереж; підприємств, які займаються виробництвом та реалізацією будівельних матеріалів і конструкцій; проектних організацій, які здійснюють проектні та вишукувальні роботи; навчально-наукових закладів; фінансових установ; некомерційних організацій; структурних підрозділів зі стандартизації, метрології, сертифікації та випробувань; громадських організацій; органів державного управління з метою підвищення рівня конкурентоспроможності будівельної продукції, зростання економіки регіонів, а також виходу України з фінансово-економічної кризи.

Використання кластерів у будівельній сфері сприятиме досягненню переваг, перелік яких сформовано на основі аналізу літературних джерел, а саме: (1) запровадження кластерів на регіональному рівні створює значні можливості для підвищення конкурентоспроможності місцевого бізнесу, більш ефективного використання місцевих ресурсів, а також підвищення ефективності економічної політики регіональної влади; (2) кластери формують сприятливі умови для підвищення інноваційної спроможності будівельних підприємств та організацій. Саме кластери формують відповідне середовище, сприятливе до інновацій, здатні максимально залучити існуючий науковий потенціал, вітчизняні наукові заклади та університети; (3) кластери розглядаються як інструмент підвищення конкурентоспроможності як на регіональному, так і на національному рівнях. Кластери створюють умови для поглиблення спеціалізації та концентрації підприємств і організацій у певному напрямку [9, с. 39]; (4) кластери забезпечують економічний ефект від взаємодії малих та середніх підприємств у сфері будівництва, що обумовлено: виробничо-будівельною кооперацією, зниженням витрат на модернізацію будівельної продукції через передачу частини робіт партнерам, підвищенням якості сервісного обслуговування, надійності партнерів, можливості виходу на нові ринки збуту як у межах держави, так і за кордоном; (5) інтенсивний формальний та неформальний обмін інформацією, контактами та досвідом сприяє виникненню і розвитку нових ідей, нових будівельних продуктів, кращих послуг та інтенсивному розвитку всіх задіяних організацій, що дає змогу покласти на синергетичний ефект, який має проявитися у швидкому розвитку будівельної сфери.

В Україні створення кластерних мережевих структур поки що не набуло належного розвитку, для цього не створено відповідного інституційного та нормативно-правового середовища. Крім цього, утворені на даний час кластери не отримують повноцінної підтримки від держави. Таким чином, з боку держави треба вжити більш масштабних і термінових дій, що забезпечать розроблення загальнодержавної комплексної програми створення кластерів. Водночас важливим є забезпечення

умов, які би базувалися на аналізі стратегічного потенціалу регіонів, виявленні існуючих проблем їхнього розвитку та стимулюванні інтеграційних процесів у межах певних територій. Розроблення моделі ефективної підтримки поширення кластерних структур прискорить їхнє формування.

Зазначимо, що сьогодні, в період продовження фінансово-економічної кризи в Україні, одним із оптимальних шляхів розвитку вітчизняної економіки та будівельного сектору зокрема може бути формування будівельних кластерів на всій території України. Проте відповідно до рекомендацій ЄС щодо розвитку кластерів важливими аспектами впровадження активної політики кластеризації мають бути: чітке бізнес-середовище, довіра до влади, активне зростання регіонів та політика підтримки розвитку кластерів на рівні держави і на рівні регіонів. Саме ці аспекти мають бути враховані вітчизняними центральними та регіональними органами влади для активного просування політики кластеризації, особливо у напрямку розвитку будівельних кластерів

З огляду на це, вважаємо за доцільне включити у розроблення державної будівельної політики України складові, які б сприяли розвитку кластерів у цій сфері, зокрема: допомога регіонам у підтримці й заохоченні до створення кластерів шляхом належного інформування і навчання; визначення пріоритетних напрямів розвитку кластерів в усіх регіонах та запровадження політики сприяння їхньому формуванню; створення сприятливих умов та політики залучення малих підприємств до участі у кластерах і заохочення досліджень та інновацій у будівельній сфері; менеджери кластера повинні розглядатися як нова спеціальність, а їхня підготовка потребує розроблення спеціальних програм навчання. Європейський досвід показує, що кластери є тим мікроекономічним чинником, який впливає на процвітання регіону. Економічне процвітання різних регіонів європейських держав прямо залежить від рівня розвитку кластерів у них. Саме активна підтримка та розвиток кластерного підходу в будівельній сфері може розглядатися як один із можливих шляхів оптимізації діяльності цієї сфери, що забезпечить економічний та соціальний ефект цих впроваджень [9, 10].

Зокрема, економічний ефект від створення кластерів у будівельній сфері зумовлений: виробничо-будівельною кооперацією, що дає змогу ефективно використовувати сукупний потенціал партнерів; зниженням витрат на модернізацію будівельної продукції шляхом передачі частини робіт партнерам, що спеціалізуються на конкретних видах діяльності; підвищенням ефективності процесу забезпечення будівельного виробництва сировиною, матеріалами, деталями, конструкціями на основі встановлення довготермінових партнерських зв'язків; підвищенням ефективності виконання окремих управлінських функцій завдяки поділу праці, спеціалізації, залученню спеціалізованих організацій будівельного профілю; підвищенням ефективності робіт у сфері збуту і сервісного обслуговування, придбання необхідних ресурсів; підвищенням надійності партнерів у інвестиційно-фінансовій кооперації.

При цьому соціальний ефект, на нашу думку, відобразиться у підвищенні рівня зайнятості трудових ресурсів регіонів, зростанні рівня добробуту населення; гарантіях соціального захисту найманих працівників та залученого потенціалу, а також поєднанні інноваційних розробок та досліджень із практичним впровадженням, відповідним гарантійним обслуговуванням та якісними будівельними послугами.

Отже, формування й активна підтримка розвитку будівельної сфери сприятимуть виходу України з кризи. Саме кластеризація розглядається як дієвий інструмент зростання економічного розвитку регіонів, їхньої ефективної спеціалізації, максимального використання натуральних, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів. Запровадження будівельних кластерів сприятиме об'єднанню виробничих, інтелектуальних та ресурсних потужностей і досягненню максимального економічного та соціального ефекту в регіонах України.

Література

1. Портер М. Конкуренція / М. Портер ; пер. з англ. – М. : Вільямс, 2005. – 608 с.
2. Стратегічні пріоритети та сучасні завдання розвитку реального сектора економіки України / ред. : Б. М. Данилишин та ін. / РВПС України НАН України. – Черкаси : Брама-Україна, 2007. – 544 с.
3. Ковтун О. І. Організаційно-економічні альтернативи забезпечення конкурентоспроможності регіональних господарських систем / О. І. Ковтун // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.12. – С. 207–219.
4. Войнарченко М. П. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні / М. П. Войнарченко // Економіст. – 2000. – № 1. – С. 29–31.

5. *Мойсеєнко О. С. Управління будівельним комплексом суб'єкта Російської Федерації як економічною системою : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Економіка та управління народним господарством; економіка, організація та управління підприємствами, галузями, комплексами (будівництво); регіональна економіка» / Е. С. Мойсеєнко. – Саратов, 2007. – 23 с.*
6. *Воронін А. В. Теорія і методологія стратегічного управління інвестиційно-будівельним комплексом регіону в умовах конкурентного середовища : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.05 «Економіка та управління народним господарством; економіка, організація і управління підприємствами, галузями, комплексами (Будівництво); регіональна економіка» / А. В. Воронін. – СПб., 2008. – 37 с.*
7. *Шиндіна Т. А. Методологічні основи розвитку будівельного комплексу й оцінки міжфірмових взаємин: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.05 «Економіка та управління народним господарством; економіка, організація та управління підприємствами, галузями, комплексами (будівництво): регіональна економіка» / Т. А. Шиндіна. – М., 2008. – 42 с.*
8. *Будівельний кластер – Європейський шлях розвитку / за ред. М. Войнаренко, М. Малий. – Хмельницький : Поділля Перший, 2005. – 32 с.*
9. *The Concept of clusters and cluster policies and their role for competitiveness and innovation: main statistical results and lessons learned. Europe INNOVA / PRO INNO Europe paper № 9. – Luxembourg, 2008. – 84 p.*
10. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Towards world-class clusters in the European Union: Implementing the broad-based innovation strategy. – Brussels, 2008. – 11 p.*
11. *National innovation systems: Finland, Sweden and Australia. Compared learnings for Australia // Intellectual Capital Ltd. – 2005. – Novemb.*